

UOT – 101.1:316

Həcər Abdallı
AMEA Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu, fə.ü.f.d.

AİLƏ MÜASİR İCTİMAİ-SİYASİ MÜNASİBƏTLƏR SİSTEMİNDƏ

Məqalədə ailə və onun funksiyalarına yeni baxış keçirilir, ictimai-siyasi münasibətlər sistemində ailənin rolu təhlil edilir. Eyni zamanda ailənin tarixi formaları araşdırılır, müasir ailələrin fərqli xüsusiyyətlərinə nəzər yetirilir. Ailənin möhkəmliyinin qorunub saxlanmasında dinin və milli-mənəvi dəyərlərin rolunun əhəmiyyəti vurğulanır.

Azərbaycan qadınlarının və kişilərinin əmək məşğulluğu səviyyəsi yüksək nəticələrə malikdir. Ailə həyatı – ailə təsərrüfatının və ailə büdcəsinin təşkili bütün dövrlərin və bütün cəmiyyətlərin aktual məsələlərindən sayılır. Ailə anlayışına olan maraq daimi və kütləvi xarakter daşıyır. Ailə quran hər bir kəs – qadın, kişi fərq etməz, birlikdə yaşadığı müddətdə ailə qayğısını bölüşür və ailə məsuliyyətini daşımalı olur [1].

Ailəni həmişə “kiçik dövlət”ə bənzədirlər. Necə ki, sosial-psixoloq N.Niftəliyevin fikrincə, ailəni cəmiyyətin, dövlətin mövcudluğunun və tərəqqisinin təməli, məhkəmə hesab edirlər. İnsanın müasir həyat tərzinin əhəngdarlığına, siyasi, iqtisadi, hüquqi və s. təsisatların rəngarəngliyinə baxmayaraq, demək olar ki, hər bir sosial-tarixi cəmiyyət tipində ailə özünəməxsus sosial bütövlük, nəçə dəyərlər, cəmiyyətin sabit özülü, “nüvəsi” kimi çıxış edir. İstənilən cəmiyyətdə ailənin mövcudluğu ikili xarakter daşıyır. Belə ki, ümumi anlayış səviyyəsində qiymətləndirdikdə bu cəmiyyətin özünəməxsus sosial təsisatıdır. Müasir şəraitdə onu cəmiyyətdən, dövlətdən, ictimai-siyasi münasibətlər sistemindən kənarda təsəvvür etmək mümkün deyildir. Digər tərəfdən isə, bu özünəməxsus mövcudluq inkişaf və fəaliyyət qanunauyğunluqları olan kiçik qrupdur [6].

Ailənin əsasını nigah cütü təşkil edir. Yəni, birgə yaşayış, birgə fəaliyyət qayğısı ailənin xarakterik xüsusiyyətlərinin əsasını təşkil edir. Lakin müasir dövrdə münasibətləri rəsmi dövlət nığahı ilə tamamlanan ailələrlə yanaşı, nikahsız yaşayan və ya yalnız dini nığahla yaşayan ailələr də çoxalmışdır. Demək olar ki, son illərdə nikahsız yaşayan ailələrin, sayı nəzərəcarpacaq dərəcədə artmışdır. Bu cür həyat təzi müasir, inkişaf etmiş ölkələr üçün xarakterik hal sayılır. Tədqiqatçılar belə bir xarakterik cəhəti müşahidə etmişlər ki, bir çox ölkələrdə əhalinin, xüsusən gənc nəslin rəsmi ailə qurmaq, nikaha girməyə olan marağı getdikcə azalır. Əsasən, ailənin üç əsas tipi fərqləndirilir:

1. Ənənəvi (və ya patriarxal) ailə;
2. Ənənəyə söykənən müasir ailə;
3. Eqlitar ailə (“bərabər münasibətlər” ailəsi) [2, s.125].

Əslində, ailə modeli dedikdə, ənənəvi ailə tipi bir çox ölkələr üçün xarakterikdir. Postsovet məkanına daxil olan ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda əhalinin sosial-demoqrafik strukturunda baş verən ciddi dəyişikliklərə baxmayaraq, bu ailə tipi öz mövcudluğunu qoruyub saxlamışdır. Doğrudur, Azərbaycan ailələri sırasında ənənəvi ailələr nisbi çoxluq təşkil edir. Ənənəvi ailə tipinin başlıca xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, belə ailələr özündə ən azı, üç nəslin nümayəndələrini birləşdirir. Belə ailələrdə qadın-kışı və ya ər-arvad münasibətlərində ənənəyə söykənən daimi öhdəliklər və ya dəqiq “vəzifə bölgüsü” vardır [7]. Burada kışı bilavasitə ailə başcısı kimi çıxış edir, ailənin mövcudluğu, tərəqqisi, təminatı və rifahı naminə əsas məsuliyyəti öz üzərinə götürür. Bu səbəbdən qadın çox zaman iqtisadi cəhətdən həyat yoldaşından asılı olur, lakin bunun əvəzində özünü ailə sahibəsi, öz evinin xanımı hesab edir.

Müasir ailələrdə, əgər bu ailə ənənəyə söykənibsə, onda kişi nüfuzu ailədə müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Ənənəvi və ya mühafizəkar ailə tipində olduğu kimi burada da ciddi vəzifə bölgüsü mövcuddur. Lakin bu bölgü çox zaman sosial-iqtisadi motivlərlə bağlıdır. Belə olan halda qadın öz həyat yoldaşı ilə yanaşı əmək bölgüsündə iştirak edir, müəyyən bir işdə işləyir, ailənin təminatında özünəməxsus paya malik olur, eyni zamanda, bir çox hallarda ev əməyinin və bir sıra məişət problemlərinin öhdəsindən gəlmək məcburiyyətində qalır. Bu səbəbdən, sözügedən ailə tipini istismarçı ailə tipi kimi də adlandırmaq olar.

Eqalitar ailədə və ya “bərabər münasibətlər” ailəsində qarşılıqlı vəzifələr və öhdəliklər, adətən, daha dəqiq və ədalətli şəkildə bölünür. Bir sözlə, ailədə tərəf müqabili olan qadınla kişi arasında birlikdə müəyyənləşdirilmiş rol simmetriyası mövcudluğu yaranır. Tərəf müqabilləri bu və digər problemin həllində bir-birinə yaxından kömək edir, ailə qayğıları ilə bağlı qərarları birgə məsləhət və qarşılıqlı anlaşma şəraitində qəbul edirlər. Bu cür ailələrdə emosional dayanıqlılıq, adətən, yüksək olur.

Ailə tərbiyəsinin stereotipini aşağıdakı kimi göstərmək olar:

1. Uşağın mənafeyindən və mövqeyindən çıxış etmə;
2. Peşəkarlıq;
3. Praqmatik yanaşma [3, s.175].

Ailənin təsərrüfat-iqtisadi funksiyası ailə münasibətlərinin bir çox cəhətlərini əhatə edir. Bura-ya ailə büdcəsinin, ailə təsərrüfatının idarə olunmasından başlayaraq məsuliyyət və müəyyən əmək bölgüsü ilə tamamlanan bir çox xırda işlər aiddir.

Azərbaycanda qadınların və kişilərin əmək məşğulluğu səviyyəsinin çox yaxşı göstəricilərə malik olması məlumdur. Azərbaycanda qadın əməyinə xüsusi diqqət və əhəmiyyət verildiyini, eyni zamanda, azərbaycanlı xanımların müxtəlif humanitar peşə fəaliyyəti istiqamətlərində çalışmağa üstünlük verdikləri görünür. Belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, aparılan tədqiqatlar göstərir ki, getdikcə daha çox qadın fəal əmək həyatına qoşulmağa, qapalı ailə mühitindən xilas olmağa, necə deyirlər, “dörd divar arasından” qurtulmağa səy göstərir. Digər tərəfdən, qadınların əksəriyyəti hesab edir ki, onların iş vaxtı kişilərlə müqayisədə daha qısa olmalıdır və qadınlara əmək fəaliyyəti ilə bağlı bir sıra imtiyazlar verilməlidir. Əslində, tamamilə doğru fikirdir. Əlbəttə, qadınlar işdən evə döndükdə kişilər kimi yumşaq divan-kreslodə istirahət üçün dincəlməyə uzanmırlar. Evdə olan bütün işlər tək qadının üzərinə düşür. Bişirmək, yumaq, təmizlik işləri və uşaqla məşğul olmaq, hələ bazarlığı demirəm. Hələ, bununla da kişilər inciyirlər ki, bizə qadınlar çox fikir vermirlər. Eh, kişilər!!! Kişilər? Elə qadınların gördüyü ev işlərinə əmək haqqı düşür.

Ailələr niyə dağılır? Eyni zamanda, şəraitdən asılı olaraq kişi və qadının funksiyalarının ayrılıqda ailə həyatında yeri və təsir gücü fərqli olur.

Ailə həyatı ilə bağlı problemlərin tədqiqi, öyrənilməsi həm nəzəri cəhətdən, həm də praktik baxımdan çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ailə və nikahın dayanıqsızlığı, boşanmaların sayının artması ilə bağlı yaranan çoxsaylı problemlər bu gün bir çox dünya ölkələrində geniş yayılmışdır. Bu problem əksər hallarda miqrasiya ilə izah edilir. Daha bir cəhəti də, qadınların ümumi fəallığının artması tədqiqatçılar tərəfindən boşanmaların sayını artıran amil kimi göstərilir. Başqa sözlə, ailə təsisatı indi özünün çətin və böhranlı anlarını yaşayır. Ailəni daxildən möhkəmləndirən bir çox amillər – qadının həyat yoldaşından iqtisadi asılılığı, dini, əxlaqi, hüquqi qadağalar əvvəlki təsir gücünü, əhəmiyyətini itirmiş və ya kəskin dəyişikliklərə, gətirib çıxarmışdır. Ailədaxili münaqişələri doğuran səbəblər iki qrupa bölünür:

1. Ailə qurulanadək mövcud olan səbəblərə;
2. Ailə qurulduqdan sonra yaranan səbəblər çoxluğuna ayırmaq olar [2, s.184].

İlk səbəblər sırasını çox zaman risk amilləri qrupu adlandırırlar. Yəni, bu elə səbəblər çoxludur ki, mümkün ailə böhranını və ya ailənin dağılma riskini ailə qurulmamışdan öncə özündə

göstərir. Bütün müvafiq cəhdlərə baxmayaraq, ailə qurulana qədər olan tanışlıq əksər hallarda bu riski aradan qaldıra bilmir. Risk amilləri insanın tərbiyəsi, şəxsiyyəti, milli, irqi, dini mənsubiyyəti, sosial statusu, eyni zamanda, nikahın şərtləri ilə bilavasitə bağlıdır. Aşağıdakı səbəblər əsas risk amilləri qrupuna aid edilir:

1. Ailədə tərəf müqabillərinin təhsilində və yaşında böyük fərqin mövcudluğu (xüsusən, qadının kişidən yaşda nəzərəcarpacaq dərəcədə böyük olması);
2. Tərəf müqabillərindən birinin spirtli içkilərə, nakromaniyaya meyilliliyi və ya aludəçiliyi;
3. Çox erkən yaşda nikaha daxilolma;
4. Nikaha və ailəyə qeyri-ciddi münasibət;
5. İlk tanışlıq müddətinin çox qısa olması;
6. Ailə qurduqdan sonra uşağın dünyaya gəlməsi ehtimalı və tərəf müqabillərindən birinin bunu arzulamaması;
7. Valideynlərin nikahın bağlanılmasına kəskin etiraz etməsi;
8. Qarşılıqlı razılıq olmadan məcburiyyət qarşısında bağlanmış nikah.

Bu cür amillər ailə həyatının ilk illərində, xüsusilə, böyük rol oynayır. Belə ki, dağılan ailələr və müvafiq olaraq boşananlar sırasında 1 ildən 3-4 ilə qədər birgə yaşayanlar nisbi çoxluq təşkil edir [7].

Nikaha daxil olanların orta yaşı artır - Çox fərqli və müxtəlif ailə quranlar vardır. Elə olur ki, biri digərinə zidd olan motivlər əsasında müvafiq qərar qəbul edirlər. Bu yolla gənclər öz gələcək həyatını və taleyini müəyyənləşdirdiyini düşünür, digəri isə fikirləşir ki, belə bir məsuliyyətli addımı atmaqla müstəqil həyata qədəm qoya biləcəklər. Bəzən də elə olur ki, birinin acığına digəri ilə və ya “dostluq xatirinə” ailə quranlar da tapılır, bu da ümumilikdə ailə həyatında qeyri-ciddi münasibətlərə gətirib çıxarır.

Azərbaycan ailələrinin bir sıra hallarda erkən nikaha daxilolma, çox vaxt isə gənc ailə cütlüklərinin öz valideynlərindən maddi və mənəvi cəhətdən asılı olması onların ailə məsuliyyətini hiss etmək, birgə məqsədlərini müəyyənləşdirmək imkanını çətinləşdirir. Əsasən də, ailə quran tərəf müqabillərinin hər ikisinin yaşı 20-dən aşağı olduqda valideynlərdən asılılıq vəziyyəti labüd nəticə kimi ortaya çıxır. Belə olan halda, gənclərin valideynlərindən biri gənc ailənin təminatından tutmuş məişət məsələlərinin həllinə qədər bütün problemləri öz üzərinə götürmək məcburiyyətində qalır. 2003-cü ilin statistik məlumatlarına görə, Azərbaycanda ilk nikaha daxil olan qadınların orta yaşı 23,3-ü, müvafiq olaraq ilk nikaha daxil olan kişilərin orta yaşı isə 27,6-nı təşkil edir. 2004-cü il üçün də bu göstərici, əsasən, dəyişməmişdir. Müqayisə üçün qeyd etmək lazımdır ki, Avropada və ABŞ-da bu göstəricilər müvafiq olaraq 25,7 və 28,4 rəqəmləri ilə ifadə olunur. Qonşu Rusiya Federasiyasında isə ilkin nikaha daxil olmanın orta yaş həddi qadınlar üçün 21,7-i, kişilər üçün 23-ü təşkil edir. Müvafiq rəqəmlərin 1989-cu ildən 2003-cü ilədək dəyişən dinamikasına diqqət yetirdikdə Azərbaycanda ilk nikaha daxilolmanın orta yaşının tədricən artması müşahidə edilir. Məsələn, 1989-cu ilin və 2003-cü ilin müvafiq göstəricilərini mütləq şəkildə müqayisə etdikdə qadınların ilk nikaha daxil olma yaşının 0,5 il, kişilərin ilk nikaha daxil olma yaşının 1,9 il artdığı aydın görünür. Bütün bunlar Azərbaycanda erkən nikaha daxil olmaya görə baş verə biləcək ailə böhranlarının xüsusi çəkisinin aşağı olduğunu göstərir [8].

Təcrübə göstərir ki, təhsil səviyyəsinin artması bütövlükdə ilkin nikaha daxilolma yaşını lənqidən amillərdən biri kimi çıxış edir. Bu baxımdan, Azərbaycanda ali təhsil ocaqlarının və orta məktəbi bitirdikdən sonra təhsilini davam etdirmək istəyənlərin sayının artması qurulan ailələrin sayının tədricən azalmasına, eləcə də ailədə doğulan uşaqların sayının planlaşdırılmasına təsir göstərən mühüm amillərdən biri kimi çıxış edir. Məsələn, 2002-ci ildə orta məktəbi qurtaranların 29,9%-nin ali məktəblərə daxil olması deyilənlərə əyani misal sayıla bilər [9].

Gənclərdə ali təhsilə meylin artması ilə bağlı yaranan bir çox ziddiyyətli təmayül də özünü göstərir. Gənclərin öz diqqətini təhsilə yönəltməsi əksər hallarda məhz sosial-iqtisadi motivlərlə şərtlənir. Gənclərdə, təhsilə ayrılan vaxt və diqqət müəyyən dövrdə onların iqtisadi fəallığının azalmasına və ilkin gənclik yaşlarında ailə qurmaq imkanlarının məhdudlaşmasına gətirib çıxarır.

Ailə həyatını şərtləndirən sosial-iqtisadi amillər bir-biri ilə sıx şəkildə bağlıdır. Hazırda nikahların sayının azalaraq ən aşağı həddə yaxınlaşması, gənclərin ailə qurmaq meyllərinin azalması, ailəyə olan ənənəvi münasibətin dəyişməsi bu istiqamətdə ciddi böhranın yaşandığını göstərir. Azərbaycanda əhalinin ənənəvi demoqrafik strukturunun pozulması, həm ölkədaxili, həm də ölkəxarici miqrasiyanın geniş vüsət alması ilə bilavasitə əlaqədardır. Bu əhalinin demoqrafik strukturunda bir sıra yeniliklərlə, məsələn, əcnəbilərlə, xarici ölkələrin vətəndaşları ilə ailə quran azərbaycanlı qadınların və kişilərin sayının nəzərəcarpacaq dərəcədə artması ilə nəticələnir.

Qarışıq nikahlar bütün dünyada getdikcə daha geniş vüsət almaqdadır və müxtəlif irqlərin, dinlərin, etnosların nümayəndələri arasında belə nikahlara getdikcə daha çox təsadüf edilir. Belə ailələrdə valideyn-övlad münasibətləri, tərəf müqabilləri arasında münasibətlərin sosial-psixoloji xarakteri, qarşılıqlı uyğunlaşma və bu tipli ailənin sosiomədəni mühiti tədqiqat obyektini kimi böyük aktuallıq kəsb edir [3, s.283].

Müasir dövrdə qurulan ailələrin bir qisminin dağılması müxtəlif səbəblərlə izah edilir. Tərəf müqabillərinin ailə quranaq bəzən bir-birlərini yaxından tanıya bilməməsi, qadın və kişinin dünyagörüşündə meydana çıxan ziddiyyətlər nəticəsində yadlaşmanın baş verməsi və qarşılıqlı sevgi hissinin itirilməsi bu səbəblər sırasına aid edilir. Eyni zamanda, bu zaman ailənin maddi təminatı, sosial rifahı ilə bağlı yaranan problemlər də həlledici əhəmiyyət kəsb edir. Qızlarımızın yaşı ötür, oğlanlarımızın evi və ailəni dolandıracaq əmək haqqının az olması səbəbindən. Ailənin dağılmasına və boşanmalara gətirib çıxaran səbəbləri üç qrupa bölmək olar.

1. Maddi-məişət problemləri;
2. Şəxsi münasibətlər;
3. Xarici təsirlər.

Maddi-məişət problemləri ailənin yaşayış tərzini ilə bağlı meydana çıxan müxtəlif çətinlikləri özündə əks etdirir. Məişət zorakılığının və digər problemlərin aradan qaldırılması üçün müvafiq qanun da qəbul olunub [5]. Yaşayış şəraitinin ağırlığı, tərəf müqabillərindən birinin ailə təsərrüfatını idarə etmək istəməməsi və ya bunu bacarmaması, maddi təminatın olmaması və digər müvafiq problemlər ailələrin dağılmasına səbəb olan mənfi amillərdən sayılır. Belə problemlərin davamlı xarakter alması ağır maddi-mənəvi çətinliklər yaradır [3, s.279].

Beləliklə, ailə həyatında meydana çıxan çətinliklər həm ailə qurmaq istəyənləri, həm də ailəsi dağılanları ciddi çətinliklərlə üzləşdirir. Bununla belə, bəzi ailələrin dağılmasını mütləq şəkildə mənfi amil kimi qiymətləndirmək mümkün deyil. Belə ki, bu amil istər-istəməz hər kəsin diqqətini ailə-nikah münasibətlərinə çəkir, cəmiyyətdə sosial ədalətin, mənəvi, mədəni və əxlaqi prinsiplərin qorunub saxlanması zərurətini bilavasitə təsdiqləyir.

Ailədə müasirliyin və ənənəviliyin toqquşması - 15 may 1994-cü ildən etibarən bu tarix BMT-nin xüsusi qərarı ilə Beynəlxalq Ailə Günü kimi qeyd olunur [4]. Belə bir günün təsis olunması və beynəlxalq səviyyədə qeyd olunması heç də təsadüfi deyil. Çünki uzun müddətdir ki, dünyada, xüsusilə Qərbdə ailə institutu ciddi aşınmalara məruz qalıb və böhran keçirir. Qərbdən fərqli olaraq Azərbaycanda ailə dəyərlərinin qorunub saxlanıldığını açıq-açıq görərik. Müasir Azərbaycanın çiçəkləndiyi bir dövrdə yaşadığımıza baxmayaraq, getdikcə son dövrlər boşanma hallarının sürətlə artmasını görərik. Ölkəmizdə boşanmaların səbəb olduğu mənfi məqamlar daha ciddi bir sosial problem olma mərhələsinə gəlib çatmayıb. Ancaq boşanmalarda son illərdəki artımı bu prosesin ölkəmiz üçün də ciddi bir sosial problemə çevriləbilmə ehtimalının mövcud olduğunu göstərir.

Müasir dövrdə Azərbaycan ailələrində boşanmalara səbəb olan faktorların ciddi təhlil olunmasına böyük ehtiyac duyulur. Bu gün boşanmaların bir hissəsi maddi problemlər, yaxud qısqanclıq və xəyanət kimi ənənəvi səbəblər ucbatından baş verir. Bu prosesdə əksər hallarda diqqətdən kənar qalan, lakin əhəmiyyətli olan bir çox yeni məqamlar meydana gəlib. Xüsusilə ər-arvad arasındakı münasibətlərdə özünü bürüzə verən problemlər haqqında danışmaq olar. Əvvəlki illərdə ailələrin uzunömürlü olmasını təmin edən şərtlərdən biri də bir çox məsələdə cütlərin bir-birinə güzəştə getməsilə bağlıdır. Bir tərəflərin daha çox qadının həyat yoldaşına güzəştə getməsi, bir çox xırda məişət məsələsini böyük ailə probleminə çevirmədən üstündən keçməsi labüddür. Atalar demişkən, tərəflərdən biri od olanda, digəri su olar. İndiki gənclər də məhz bu cür münasibət formasının hökm sürdüyü ailələrdə böyüyüb başa çatıblar. Lakin müasir dövrdə bu cür davranış modeli tədricən yerini inada, höcətləşməyə verib. Hər iki tərəf münacişəyə səbəb olan məsələdə özünün haqlı olduğunu xüsusi bir cəhdlə sübut etməyə çalışır və nəticədə xırda bir məsələ şişir, böyük bir ailə dramına çevrilir. Modernləşmənin fərdin şəxsi maraqlarını və eqosunu təmin etməyə çalışan bir insan modeli yaratma tendensiyaşının bu prosesə təsiri az deyil. Sonda həlli mümkün olmayan vəziyyət yaranır. Bu zaman çıxış yolunu tək boşanmaqda görürlər. Bunu həyatda gedən proseslərin nəticəsindən də görürük. Evlilik yaşında olan gənc qızlar gənc əksinslərindən fərqli olaraq bir-birlərini başa düşməyən cütlərin, hətta övlad sahibi olsalar belə, boşanmalarını ən düzgün seçim olduğunu qeyd edirlər. Gənclər arasında boşanmaya qarşı bu cür rahat münasibətin formalaşması ciddi məsələdir [3, s.194].

Evdə münacişəyə səbəb olan bir başqa məsələ də ailədaxili rol bölgüsü ilə əlaqədardır. Belə ki, əvvəlki illərdə ev işləri və uşağın qulluğu məsələləri, hətta bir işdə çalışsa belə, qadının öhdəsinə idi. Amma müasir qadın bu vəziyyətə etiraz edir və həyat yoldaşının da onunla birgə bu məsuliyyəti bölüşməsinə tələb edir. Ailə başçısı olan gənc isə bu cür davranış modelinə hazır deyil. Çünki yenə də onun böyüyüb başa çatdığı ailədə bütün ev işlərini evin xanımı olan anası yerinə yetirib və həmin gənc öz həyat yoldaşından da eyni cür davranışı gözləyir. Eynilə evin gəlini olan gənc xanım da böyüyüb başa çatdığı ailədə evin bütün maddi təminatını atasının çiyində olduğunu görüb. Bəzi “müasir” gənc ailə başçılarının çalışmaq istəməməsi, hər şeyi valideynlərindən gözləməsi isə bu dəfə də evin xanımını bu vəziyyətə etiraz etməsinə səbəb olur. Burda da yenə ənənəvi davranış modeli ilə müasirlik arasında münacişə faktı özünü bürüzə verir. Başqa bir ifadəylə müasir və ənənəvi düşüncə tərzinin toqquşması baş verir. Hətta düşüncə tərzində meydana gələn bu fərqlilikdən ötrü bəzi gənc xanımlarımız son zamanlar əcnəbi kişilərlə ailə qurmağa üstünlük verdiklərini vaxtaşırı qeyd edirlər.

Bütün bu qeyd olunan məsələlərdən sonra istər-istəməz belə bir sual ortaya çıxır: Necə olur ki, müasir gənclərin bir hissəsi (daha çox kişilər) ailə daxilində ənənəvi davranış modelinə üstünlük verdikləri halda, digər bir hissəsi (qadınlar) öz qurduqları ailədə böyüdüklləri ailədən fərqli davranış modelləri nümayiş etdirirlər? Məsələ burasındadır ki, əgər əvvəlki illərdə gənci ailə həyatına hazırlayan yalnız öz ailəsi idisə, müasir dövrdə başqa qeyri-formal institutların gənclərin ailə həyatı haqqında fikirlərinin formalaşmasına təsir etdiyini nəzərdən qaçırmır. Burada televiziyanın rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Belə ki, gənc qızın tamaşa etdiyi serialın qəhrəmanı və ya hansı bir müğənni bütün günü gözəllik salonunda, əyləncə mərkəzində, rəfiqələri ilə birlikdə özünə vaxt ayırmaqla keçirir. Ev işlərini isə onun əvəzinə ya evin qulluqçusu görür, ya da ən yaxşı halda həyat yoldaşı ilə birgə həyata keçirirlər. Həmin serial qəhrəmanı öz karyerasını da yeri gələndə ailə maraqlarından üstün tutur. Bunun təsiri altında olan gənc xanım eyni həyat tərzini öz ailəsində də tətbiq etmək istəyir və nəticədə insident baş verir. Eyni zamanda bu prosesə gender probleminin cəmiyyətdə qabardılması da təsirsiz ötüşmür. Yeri gəlmişkən, açıq deməliyik ki, qadınların müasir həyat tərzini mənimsəmələri və onlara uyğun davranış modelləri nümayiş etdirmələri kişilərdən daha sürətlidir [3, s.284].

Bu məsələdə valideynlərin də münasibətlərində əvvəlki illərdən fərqlənən bir çox cəhətlər özünü büruzə verir. Belə ki, əgər əvvəlki illərdə bu cür hallarda valideynlər daha çox barışdırıcı mövqedə çıxış edirdilərsə, müasir dövrdə onların da öz övladlarını haqlı çıxaran və tərəfini saxlayan bir mövqe nümayiş etdirdikləri açıq formada görünür.

İlk baxışdan xırda görünən bu məsələlər bu gün Azərbaycan ailəsini təhdid edir. Lakin bu arzuolunmaz prosesin əvvəlcədən qarşısını almaq mümkündür. Əslində, bunun üçün birinci növbədə valideynlərin öhdəsinə böyük məsuliyyət düşür. İlk növbədə onlar öz övladlarını ailə həyatına hazırlamalıdır. Bərkə-boşa düşəndə ailədaxili çətinlikləri onlara aşılamaqları lazımdır. Eyni zamanda bu prosesdə müasir üsullardan da istifadə etmək vacibdir. Ona görə də evlənmə yaşında olan gənclər üçün xüsusi kursların təşkil olunması məqsədəuyğundur. Bir çox ölkədə bu təcrübədən istifadə olunur. Müasir həyat tərzindən irəli gələn problemlərin öhdəsindən gəlmənin yolları ixtisaslı mütəxəssislər tərəfindən xüsusi məşğələlərlə gənclərə aşılmalıdır. Aparılan məşğələlərdə ailədə meydana gələn böhran ən xırda təfərrüatına qədər təhlil olunmalıdır, böhranın idarə olunması və ondan çıxış yolları öyrədilməlidir. Bu sahədə Türkiyənin təcrübəsindən istifadə etmək yaxşı olardı. Türkiyədə belə kurslar mütəmadi olaraq təşkil olunur və gənclər böyük həvəslə bu kurslarda iştirak edirlər [10]. Sonda bir fikri xatırlatmaq yerinə düşərdi: “Ailə bir dövlətdir, onu qorumaq hamımızın borcudur”.

Azərbaycanın çağdaş ailə modeli

Azərbaycanın çağdaş ailə modeli necə olmalıdır?! Milli dəyər sayılan ailə institutunu qorumaq və gələcəyə sağlam ənənələrlə getmək üçün yeni modelin zəruriliyi cəmiyyətimizdə son illər ən çox müzakirə olunan, ictimai debatlar mövzusu olan məsələlərdən birinə çevrilib.

Ailə hər zaman xalqımızın yüksək mənəvi dəyərlərinin qorunduğu, genofondumuzun saxlanıldığı ictimai-sosial təsisat kimi sivilizasiya tariximizdə və milli inkişaf yolumuzda mühüm rol oynayıb. Sırr deyil ki, hər bir sivil cəmiyyətin və oturuşmuş dövlətin formalaşmasında, demokratik dəyərlərin inkişafında ailə mühüm yer tutur. Fiziki və mənəvi baxımdan sağlam ailə intellektual cəmiyyətin, güclü dövlətin əsasını təşkil edir. Təəssüf ki, bu gün dünyada gedən proseslər, qloballaşma, xalqların integrasiyası, televiziya ilə İnternetin həyatımıza nüfuz etməsi, sosial şəbəkələrin genişlənməsi, müxtəlif texnologiyaların inkişafı kimi mühüm amillərin zərbələri Azərbaycan ailəsindən də yan keçməyib. Bu inkişaf bir tərəfdən müsbət yeniliklər gətiribsə, digər tərəfdən milli-mənəvi dəyərlərin aşınmasına, ailə institutunun deformasiyaya uğramasına səbəb olmaqdadır. Tarixən ailə hər zaman Azərbaycanda müqəddəs ocaq, kiçik dövlət hesab olunub. Bəs XXI əsrdə, yaşadığımız müasir dövrdə bu mənada durum necədir? Azərbaycan ailəsində yaranan problemlər doğrudanmı dünyada gedən proseslərdən, inkişafdan, tez-tez dəyişən zamandanmı qaynaqlanır?

Qlobal bir dünyada yaşadığımızdan artıq Azərbaycan ailəsi anlayışı deyildə yalnız bu taylı Azərbaycanda yaşayan və 9 milyon 500 min insanı əhatə edən ailələri deyil, eyni zamanda dünyanın müxtəlif yerlərinə səpələnmiş 50 milyondan çox soydaşımız, həmçinin qarışıq nikahlardan doğulanların sonralar yaratdıqları ailələr də nəzərdə tutulur.

Son 10 ilin araşdırmaları göstərir ki, hər il ölkəmizdə dünyaya göz açan 120-130 oğlana rəğmən, 100 qız uşağı doğulur. Deməli, 10-15 ilin statistikasi üst-üstə gələndə bəlli olur ki, biz yaxın gələcəkdə oğlan uşaqlarımızı evləndirməyə qız tapmayacağıq. Ona görə də biz yaxın gələcəkdə global ailə tiplərini Azərbaycan ailəsi ilə müqayisə etməyə, yaxud da milli ailəmizin yeni-yeni fərqli formaları haqqında daha çox danışmağa məcbur olacağıq... [10].

Müasir Azərbaycan ailəsi və onun dəyərləri, o dəyərlərin müasir dövrdə necə qorunması barədə sosioloqlar, cəmiyyətşünaslar, siyasətçilər, kulturoloq və filosoflar arasında hələ ötən əsrdən üzü bu yana ciddi müzakirələr, gərgin mübahisələr gedir. Doğrudur, bütün dünyada aparılan bu müzakirələr Azərbaycanda daha çox radio, televiziya və İnternet saytlarında aparılır. Daha ciddi konfranslarda və alimlərin əhatəsində bu problem ətrafında elmi, sosial, mədəni müzakirələr formasında apa-

rılmır, ya da məsələyə elə də ciddi yanaşılmır. Yaxud bu istiqamətdə debatlar gedirsə belə, orada iştirakçıların sayı az olur, ictimai rezonans doğuran nəticələri görmürük. Baxmayaraq ki, hər kəsə bəllidir: bu məsələ nəinki bizim cəmiyyəti düşündürür, həm də müasir dövrün ən böyük problemlərindən birinə çevrilib.

Biz hələ son vaxtlar Azərbaycanda da bütün dünyada gedən, klassik ailə tipini dağıtmağa yönəlmiş mənfi tendensiyalı modern ailə tipləri barədə demirik. İnsan haqları bəhanəsi ilə özü-özülə, kompüterlə, itlə, həmcinsi ilə nikaha girən yüngüləxlaqlar son vaxtların media marağındadırlar. Bilərəkdən, ya məlumatsızlıqdan tirajlanan bu cür “şok” faktlar milli ailə obrazımızı sarsıdıcı təsirlərə məruz qoyur, gənclərin mənəviyyatını pozur, ənənəvi ailə bağlarını qırır. Düzdür, bu sadalananlar Azərbaycan cəmiyyəti üçün tipik deyil, ailə müqəddəsiyinə inanclarımızı sarsıda bilər. Ona görə də hər zaman ailə saflığını, mentalitetimizi qoruyub saxlamağa çalışmalıyıq [6].

Azərbaycan üçün daha çox “qadın, kişi və iki-üç uşaq” ailə forması məqbul sayılır: bu tip daha çox inkişaf edib. Bunun özü də klassik milli ailə ittifaqı sayılmır, çünki məmləkətimizdə tarixən çoxuşaqlı ailələrin sayı, cəmiyyətin inkişafında, ictimai münasibətlərin tənzimlənməsində daha önəmli rol olub. Ana kitabımız sayılan “Kitabi-Dədə Qorqud” eposundakı ailə modellərimizlə bağlı dəyərləri yada salmaq kifayətdir ki, yuxarıdakı fikrimiz aydın olsun. Əlbəttə, bütün bunları sadalamaq çox yaxşıdır. Gəlin görək hələ sayı 2-3 uşağı olan ailə başçıları bu övladlarını mənzillə, işlə təmin edə bilirlərmisə və onları istədiyi kimi saxlayırlarmı, yoxsa övladlarının yanında başı aşağıdırlarmı? Hələ çoxuşaqlı ailələrə nəzər salın? “Dədə Qorqud”un dövrü keçdi, onlar alaçıqlarda da yaşayırdılar. Deyirik XXI əsrdə yaşayırıq. Elə ona görə də hər kəs istəyir özünün ayrıca isti bir ocağı olsun!!!... Həyə görə gəlin-qayınana problemləri ortaya çıxır. Bəs nə səbəbdən boşanmaların sayı getdikcə daha da artır. Səbəblər!!! Səbəblər!!!?...

Nə olsun ki, müasir zamanda yaşayırıq, indi həm əyalətdə, həm Bakıda yaşayan bir çox qadın və kişi başqa ölkələrə işləməyə gedir, bu da müasir – milli Azərbaycan ailəsinin uzun müddət parçalanmasına aparıb çıxarır. Bəzən 3-5 il qadın uşaqları ilə yaşayır, amma yanlarında ata olmur, yaxud ailə başçısı ildə bir neçə dəfə, bayramlarda, şənliklərdə, yaslarda evinə “qonaq” gəlir. Başqa tipik fakt: qadınıyla boşanmış, yaxud arvadını itirmiş kişi uşaqlarını yaxın qohumlarının, – əsasən baba və nənələrin, – yanında, ya da dövlət internat məktəblərində qoyur, özü tək yaşayır. Qlobal dövrümüzdə bu problemlər get-gedə aktuallaşır və son vaxtlar boşanmaların sayı günü-gündən artır. Bu da klassik ailə tipinin inkişafına və dəyərlərin saxlanmasına mənfi təsir göstərir.

Sual oluna bilər: bəs müasir milli ailə modeli necə olmalıdır? Normal qəbul edib-etməməyimizdən asılı olmayaraq, bu gün çağdaş ailə modellərimizdə müxtəlif dəyişikliklər baş verir. Bunun qarşısını almaq üçün tarixdə və yaxın keçmişimizdə ən yaxşı ailə ənənələrimizi dirçəltməli, möhkəmləndirməliyik. Əvvəllər çoxuşaqlı – 5-10 uşaqlı ailə modellərinin sayı həddən-artıq idi. Üstəlik də bu cür ailələr yaxın qohumların əhatəsində olurdu: söhbət xala, bibi, dayı, əmi, baba, nənədən gedir. Əfsuslar olsun ki, indi bunların çoxu yoxdur. Artıq ötən əsrin 80-ci illərindən bu yana respublikamızda ən uzağı iki və ya üç uşaqdan ibarət ailələrin sayı çoxalmağa başladı. Odur ki indi əksər uşaqların xala, bibi, əmi, dayı deyilən qohumları yoxdur. Bundan sonra daha böyük problemlərlə rastlaşacağıq, çünki bu qohumluq anlayışları get-gedə azalacaq. Evdə bir oğlan və tək qız varsa, onlar evləndəndən sonra uşaqlarının xalası, yaxud dayısı, və ya bibisi-əmisisi olmayacaq. Bütün bunlara baxmayaraq, iki uşaq da yeri gələndə deyir ki, elə bir uşaq dünyaya gətirərdin, indi də ev davası düşməzdi. Bəs bunlar hamısı sosial problemlərin nəticəsi deyilmi?

Digər tərəfdən, heç də birmənalı demək olmaz ki, müasir Azərbaycan ailəsinin bütün dəyərləri idealdır. Azərbaycanda boşanma faktları hər zaman ictimai qınağa məruz qalıb, pis hal sayılıb. Bütün dünyada isə psixoloqların, ailələrlə bağlı araşdırma mərkəzlərinin tədqiqatları, xüsusilə sosioloqların çoxsaylı araşdırmaları göstərir ki, boşanmalar olmayanda ailədaxili zorakılıq halları durmadan artır. Belə hallar isə gələcək nəslin formalaşmasında öz mənfi təsirini daha çox göstərir. Boşan-

mayaraq uzun müddət münaqişəli ailələrdə yaşayanların psixoloji problemləri cəmiyyətə daşınma halları da artır, cinayət faktlarının çoxu məhz onlardan qaynaqlanır [2, s.105].

Azərbaycanda çox vaxt gənclər ata, ana məsləhəti ilə evlənilirlər və onların psixoloji cəhətdən bir-birlərinə uyğunluğu nəzərə alınmır. Nəticələr göstərir ki, ənənəvi ailə modelində qadın və kişi arasındakı sevgi münasibətləri üç ildən artıq davam etmir. Daha sonra ya uşaqlarla bağlı maraqlar və yaxud ailəni qorumaqla əlaqədar milli-mental dəyərlər ailəni möhkəmlədir, boşanmaların qarşısını alır. Ailədə tərəflər arasında məlhəm – intim münasibətlərə bütün dünyada önəmli məsələ kimi baxılır. İki fərdin arasındakı ülvə münasibətlərin möhkəmlənməsindəki bu münasibətlər üç ildən sonra ya azalır, ya da adıləşir. Eyni zamanda ailə modelinin möhkəm qalmasında bir çox dəyərlərin yaşamasının və ictimai qınağın önəmli rolu var.

Ailə münasibətlərində əsas amillərdən biri də iqtisadi məsələ, birgəyaşarlığın maddi-sosial təminatıdır. Boşanmalarla bağlı statistik məlumatları diqqətlə nəzərdən keçirəndə, məlum olur ki, yaranmış və sonradan dağılmış ailələrə əsasən iqtisadi çətinliklər problem yaradır. Ən qərİbəsi budur ki, pulun həm az, həm də çox olması dağılan ailələrə önəmli mənfi təsir göstərir. Pul az olanda, kişi qadın arasında münasibət kəskinləşir və bu da boşanmaya aparıb çıxarır. Yaxud ailəsinə yüksək səviyyədə dolandırma bilməyən kişi məcburən Rusiyaya və ya digər xarici ölkələrə işləməyə gedir.

Tədqiqatçı-alim Ə.Süleymanlının qeyd etdiyi kimi, boşanmaların başqa bir səbəbi isə qadının ailədə söz sahibi olmağa çalışmasıdır. İşgüzar qadın karyera qurur və iqtisadi cəhətdən müstəqil olan kimi öz fikirlərini diqtə etməyə başlayır ki, bu da ailənin dağılmasına aparıb çıxarır. Axı əsrlər boyu formalaşan milli mentalitetimizə görə ailədə əsas söz sahibi kişidir [8].

Sadələnan problemlərin qarşısını, əlbəttə, dünyanın ən qabaqcıl sivil cəmiyyətlərində olan ailə modellərini götürüb müqayisəsini aparmaq, onları milli-tarixi dəyərlər süzgəcindən keçirmək və Azərbaycan üçün optimal ailə formalarını yaradıb, ortaya qoymaqla ala bilərik. Amma bunun üçün ailə ilə bağlı ciddi tədqiqat institutlar yaradılmalı, araşdırmalar aparmalı, onların elmi-praktik nəticələri real həyatda tətbiq olunmalıdır.

Bizdə ailəyə elmi yanaşma çox zəifdir, dünyanın hər yerində ailə psixoloqları deyilən böyük bir mütəxəssislər ordusundan ibarət sistem işləyir. ABŞ, Rusiya və digər ölkələri nümunə göstərmək olar. Bu ölkələrdə məktəb psixoloqundan tutmuş ailə psixanalitikinə qədər fərqli mütəxəssislər var. Əlbəttə, ailə modelinin möhkəmlənməsində bu ixtisaslaşmış mütəxəssislər böyük rol oynayır. Bizdə isə tamamilə başqa ictimai ailə münasibətləri mövcuddur: çox vaxt görürük ki, ailə daxilində ciddi problemlər yaşanır. Bu zaman tərəflər ortaya çıxan məsələləri mütəxəssislərlə araşdırmaq, həll etmək əvəzinə, ata-anaya, qayınana-qayınataya, qohumlara – yaşlı nəslin nümayəndələrinə üz tuturlar. Əslində belə problemlər olanda psixoloq və psixanalitikə müraciət etmək daha məntiqlidir. Onlar ailənin qorunması ilə bağlı müəyyən bilgiler verə bilərlər. Bu mənada ənənəvi ailə modelini inkişaf etdirməyin və bu ənənələrin yaşadılması vacibdir. Nə qədər qərİbə görünsə də, xaricdə yaşayan, hər iki tərəf azərbaycanlıdan ibarət ailələrdə milli adət-ənənələr və klassik ailə modeli daha çox qorunur, nəinki müasir dövrdə Azərbaycanın özündə yaşayan insanlar arasında.

İctimai düşüncəmizə təsir edən əsas amillərdən biri də elektron KİV, İnternet, sosial şəbəkələrdir. Telekanalların çoxunda ailə qurulması, eləcə də nikahın dağılmasıyla bağlı müxtəlif verilişlər yayımlanır. İnternetdəki tanışlıq saytlarında, sosial şəbəkələrdə insanlar bir-birlərilə tanış olub ailə qururlar. Əlbəttə, onlar yüz faiz xoşbəxt olurlar. Real həyatda olduğu kimi, virtual və digər formalarda ailə quran insanlar arasında da müəyyən problemlər yaşanır. Yeni texnologiyaların tətbiqinin tərəfdarı olsaq da, unutmamalıyıq ki, biz azərbaycanlıyıq və öz dəyərlərimiz var. Ən yeni texnologiyalar insanlara xoşbəxtlik verməklə bərabər, onlara böyük bədbəxtliklər də gətirə bilər. Bunun da artıq bir çox işartılarını görürük.

Bu gün, zamanın diqtələrini də nəzərə almaqla, Azərbaycanda yeni, bir qədər də modern ailə modellərinin hazırlanmasına ehtiyac duyulur. Azərbaycanın çağdaş ailə modeli millət olaraq bizim

qiymətli mənəvi dəyərlərimizdən birinə çevrilməlidir. Elə bir mənəvi dəyər ki, bunu bütün dünyada təbliğ etmək lazımdır və bunu əcnəbilər də etiraf edirlər. XXI əsrdə dünyada, həm də bizim yaşadığımız cəmiyyətdə elə proseslər gedir ki, mənəvi problemlər sanki arxa plana keçib, əksinə, maddi tələbatlar önə çıxıb. Xoşagəlməz hal budur ki, maddi tərəflərə üstünlük verdiyimiz halda, mənəvi dəyərlərimiz güclü təzyiqə məruz qalır, televiziya kanalları, yaxud İnternetin, sosial şəbəkələri mənfi təsirlə bu dəyərlərdə sürətli aşınma baş verir. Məhz bunların qarşısını almaqdan ötrü ən qiymətli ailə dəyərlərimizi dirçəltməli, zamana uyğun olmayan bəzi cəhətlərini islah etməliyik [10].

Azərbaycan XXI əsrdə milli ailə modelini qoruya biləcəkmi? Yeni texnologiyalar vasitəsilə tanış olub ailə qurmaq lazımlı və uğurludurmu? Və yaxud Azərbaycan XXI əsrdə milli ailə modelini qoruya biləcəkmi? Çağdaş dünyamızda gedən proseslər, qloballaşma, texnologiyanın inkişafı, xalqların integrasiyası, İnternet və virtuallaşma kimi yeni düşüncə-informasiya modellərinin zərbələri Azərbaycan ailəsindən də yan keçməyib. Bu inkişaf bir tərəfdən müsbət yeniliklərə gətirsə də, digər tərəfdən milli-mənəvi dəyərlərin aşınmasına, Azərbaycan ailə institutunun deformasiyaya uğramasına aparıb çıxarır. Milli ailə modeli hər zaman Azərbaycanda müqəddəs ocaq, kiçik dövlət hesab olunub. Bəs günümüzdə bu sahədə durum necədir? Azərbaycan ailəsində yaranan problemlər doğrudanmı dünyada gedən inkişafdan, dəyişən zamandan qaynaqlanır?

Oğlanları evləndirməyə qız tapılmayacaq! Əlbəttə, hər kəs oğlan övladına sahib olmaq istəyir, qızları isə dünyaya gəlməyə qoymurlar, onda belə də olmalıdır. Bəs deyirsiniz qədim dövrdə (əsrdə) qız uşaqları doğulandan sonra onu diri-diri torpağa gömürdülər. Müasir dövrdə isə qız uşaqlarını həkimlərin sayəsində heç dünyaya gəlməyə də qoymurlar. Qlobal bir dünyada yaşadığımızdan artıq Azərbaycan ailəsi məhfumu deyiləndə, yalnız Şimali Azərbaycanda yaşayan, 9 milyon insanı əhatə edən ailə institutları deyil, eyni zamanda dünyanın müxtəlif yerlərinə səpələnmiş 50 milyona yaxın soydaşımız, həmçinin, qarışıq ailə tipləri nəzərdə tutulur. Son 10 ilin araşdırmaları göstərir ki, 140 oğlanla müqayisədə 100 qız uşağı doğulur. Deməli, 10-15 ilin statistikasının nəticələri üst-üstə gələndə bəlli olur ki, biz yaxın gələcəkdə oğlan uşaqlarımızı evləndirməyə qız tapmayacağıq. Ona görə də biz yaxın gələcəkdə qlobal ailə tipini Azərbaycan ailəsi ilə müqayisə etməyə, yaxud da Azərbaycan ailəsinin yeni bir tipi haqqında danışmağa məcbur olacağıq” [7].

Klassik Azərbaycan ailəsi və onun dəyərləri, o dəyərlərin müasir dövrdə necə olması barədə sosioloqlar, siyasətçilər, kulturoloq və filosoflar arasında mübahisələr gedir. Əfsuslar olsun ki, Azərbaycanda bu mübahisələr radio və internet saytlarında aparılır. Daha ciddi konfranslarda və alimlərin əhatəsində bu mübahisələr getmir. Yaxud gedirsə də, orda iştirakçılar çox az olur. Baxmayaraq ki, əslində, bu, müasir dövrün ən böyük problemlərindən birinə çevrilib.

Bizdə boşanma əvvəl ictimai qınağa məruz qalıb, pis hal sayılırdı, amma sonra psixoloqlar, xüsusilə sosioloqların araşdırmaları göstərdi ki, boşanmalar olmayanda ailədaxili zorakılığın gizlədilməsi baş verir. Bu da psixoloji problemlər yaradır. Çox vaxt gənclər ata, ana məsləhəti ilə evlənilər və psixoloji cəhətdən bir-birlərinə uyğunluğu nəzərə alınmır. Doğrudur bu cür fikirlər söylənilir ki, valideynlərin göstərişi ilə ailə qurmuşuq, lakin fikirlərimiz üst-üstə düşmür, bir-birimizi tam formada anlaya bilmirik. Son nəticədə də ailə daxilində çəkişmələr, qabalıqlar baş verir. Hətta, ailədə qadın zorakılığa məruz qalır və elə də olur ki,əri tərəfindən öldürülür və yaxud da qadın intihar edir, beləliklə, ailədə böyük faciələr baş verir. Olsun!.. Deyirlər ki, valideynlər tərəfindən qurulan ailələrdə belə hadisələrə rast gəlinir. Ortaya belə bir sual çıxıb bilər!... Bəs özləri seçib-sevib evlənənlər nəyə əsasən böyük faciələr yaşayır? Elə olur ki, belə ailələrdə də boşanmalar, zorakılıqlar, xoşagəlməyən hadisələr baş verir. Onda demək olmaz ki, valideynlər tərəfindən qurulan ailələr daha tez dağılır. Bu heç də belə deyil? Ailənin kim tərəfindən qurulduğuna baxmayaraq, ailədə qarşılıqlı hörmət olmasa, onlar heç zaman bir-birini anlaya bilməyəcəklər və belə ailələrin də ömrü çox qısa olacaq!..

Son araşdırmalar göstərir ki, qadın və kişi münasibətləri, xüsusən, ailə modelində 3 ildən artıq davam etməyib. Daha sonra ya uşaqlarla bağlı maraqlar və yaxud ailəni qorumaqla bağlı dəyərlər ailəni saxlayıb. İntim münasibətlərə bütün dünyada önəmli məsələ kimi baxılır. Bu münasibətlər də 3 ildən sonra ya zəifləyir, ya da adıləşir. Eyni zamanda ailə modelinin möhkəm qalmasında bir çox dəyərlərin yaşamasının və ictimai qnağın önəmli rolu var.

Açar sözlər: ailə, insan haqları, dəyər, nikah, boşanma

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Ailə və Nikah Məcəlləsi. Bakı: 2010
2. Azərbaycanda qadın məsələsi. Kollektiv toplusu. Bakı: 2014
3. Abdallı H.İ., Şabanov Z.M. Qadın: ailədə, cəmiyyətdə, təhsildə, dində, ədəbiyyatda. Bakı: Avropa, 2013, 332 s.
4. BMT-nin qərarlar toplusu. Bakı: 2003
5. “Məişət zorakılığının aradan qaldırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı: 2010
6. www.inter.sayt. 12.09.15
7. www.strategiya. 17.09.15
8. www.lent.az. 26.09.15
9. www.az.politika. 16.10.15.
10. www.qafqazinform. 17.11.15

Хаджар Абдаллы

**СЕМЬЯ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ**

Резюме

В статье исследуется новый взгляд на семью и ее функции, анализируется роль семьи в социально-политических отношениях. В то же время исследованы исторические формы семьи, отличительные особенности современной семьи. Подчеркивается важность национально-нравственных и религиозных ценностей в поддержании прочности семьи.

Ключевые слова: семья, права человека, ценности, брак, развод

Hajar Abdalli

FAMILY IN THE SYSTEM OF MODERN SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS

Summary

The article is a new look at the family and its functions, the role of the family is analyzed in the system of social and political relations. At the same time historical forms of the family are investigated and is paid attention to the different characteristics of modern families. The author stresses significance of the role of religion and national-spiritual values in the maintaining the strength of the family.

Keywords: family, human rights, values, marriage, divorce